

Styl popularizační a styl učební¹

Jana Hoffmannová, Ústav pro jazyk český AV ČR

hoffmannova@ujc.cas.cz

Klíčová slova: styl popularizační, styl učební, styl odborný, popularizace historie, zábavnost, neformální vyjadřování

Key words: the style of popularisation, the style of teaching, the style of professional discourse, popularisation of history, being amusing, informal style

The Style of Popularisation and the Style of Teaching

The discourse of popularisation is of hybrid nature: it is naturally ranked among the styles of professional communication but it also shares some features with the styles of journalism, common everyday communication and (in popularisation of history) also fiction. Different genres are being employed here and the style is often highly informal. Amusing popularisation of history is illustrated by the magazine *Časostroj* (targeted at the young generation). Communication in teaching and the discourse of popularisation have in common the effort for close contact and dialogue with the audience, illustrative nature, careful selection and explanation of terms. As for teaching, emphasis is laid on regulatory (operational) language and on using literary Czech.

V současné době bouřlivého rozvoje nových médií nepochybně roste význam fenoménu **popularizace** – ale kam vlastně patří z pohledu stylistiky nebo analýzy diskursu, v klasifikaci komunikačních sfér nebo funkčních stylů? Krátký historický exkurs musí začít tím, že po Havránkově rozlišení funkčního stylu (resp. jazyka) na vědecký a prakticky odborný došlo u dalších českých stylistiků (Jedlička et al., 1970; Jelínek, 1995; Čechová et al., 2008; Kaderka, 2016; aj.) k oddělení stylu prakticky odborného a popularizačního; a hlavně díky iniciativě K. Hausenblase (1972) k nim přibyl ještě styl učební. V tomto článku nechám stranou styl vědecký (teoretický) a budu se zabývat hlavně stylem popularizačním – ve vztahu ke stylu učebnímu, resp. prakticky odbornému. Jestliže tedy J. Bosák (1995, s. 25) vymezuje jako jednu z komunikačních sfér sféru vědy a popularizace vědy, budu směřovat k relativní autonomii „sféry vědy“ (vědecké komunikace) a sféry popularizace vědy. Ostatně J. Mlacek (1996) obsazuje právě tuto sféru stylem prakticky odborným, učebním (didaktickým) a popularizačním.

Styl učební i popularizační bývají u různých autorů označovány za „substyle“, „podstyle“ či „podtypy v soustavě funkčních stylů“, za styly sekundární či odvozené. Dále je jim společná výrazná „lomenost“ (jak cituje Mlacek, c. d., z přednášek F. Mika), hybridnost, osobitá kombinace vlastností různých stylů či diskursů; M. Čechová v *Současné stylistice* (2008, s. 336) píše o učebním stylu v kapitole Průniková pásma funkčních stylů. V případě stylu učebního má tato autorka na mysli kombinaci funkce informativní (tj. u různých autorů sdělovací, referenční, zobrazovací, zpravovací) a funkce regulativní/operativní/řídící/direktivní (kterou lze podřadit pod funkci konativní/apelovou/působící/ovlivňovací); tato kombinace autorku vedla k nacházení některých společných rysů učebního stylu a funkčního stylu

¹ Příspěvek byl vypracován jako součást projektu č. 18-08651S podporovaného Grantovou agenturou České republiky.

administrativního. V případě stylu popularizačního (někdy též populárněnaучného, populárněvědeckého) je funkční profilace ještě bohatší. Kromě funkce informativní plní rovněž funkci persvazivní, formativní (rovněž jako specifikaci funkce konativní; ale už bychom zde neuvažovali o řízení, regulaci) a v tom se blíží sféře publicistické; vždyť také už F. Trávníček (1953) spojoval styl „novinářský“ vjedno se stylem „populárním“ (popularizačním), a Jelínek (2002) vymezuje popularizační styl jako „styl textů s odbornou tematikou zpracovanou publicistickým způsobem“. Protože se v popularizačních textech specificky zachází s termíny a jejich explikací, je tu výrazně zastoupena i funkce metajazyková; ještě výrazněji však funkce, kterou obvykle mezi jazykovými funkcemi neuvádíme – funkce zábavní, snaha adresáty zaujmout a pobavit. Jak uvidíme dále, tato funkce je příznačná zvláště pro některé typy popularizace – podobně jako funkce fatická, kontakto­vá, vedení dialogu s implicitním čtenářem (o „vnitřní dialogičnosti“ srov. i Kaderka, 2016, s. 201), která tyto texty přibližuje sféře běžného dorozumívání. Dodejme ještě, že v porovnání s učebním stylem J. Mlacek (c. d.) vyzdvihuje u popularizace jistou nezávaznost (cílem tu není ovládnutí, osvojení sdělovaných poznatků) a subjektivní ladění.²

Téměř všichni dosud citovaní autoři akcentují u popularizačního diskursu jako stěžejní vlastnost zaměření na adresáta a kompetenční (znalostní) asymetrii mezi autorem a adresátem, kterou autor překonává např. pečlivým výběrem a přístupným vysvětlováním termínů; dále názorností založenou mj. na multimodálnosti (složka obrazová, grafická); také jistou beletrizací a užíváním hovorovějších či expresivních jazykových prostředků.³ Extrémním případem takové asymetrie je popularizace zaměřená na děti a mládež, u níž autor musí vyvinout zvlášť velké úsilí a vynalézavost, aby adresáty upoutal. Proto se pokusím charakteristické znaky popularizačního diskursu předvést na popularizaci historie, jak ji uskutečňují autoři/autorky a redaktori/redaktorky časopisu *Časostroj* – měsíčníku vydávaného od r. 2011 nakladatelstvím Extra Publishing, určeného čtenářům ve věku 7–15 let. (Srov. k tomu už Hoffmanová, 2019.)⁴

Adresnost, adresovanost časopisu současným mladým čtenářům se projevuje zejména v „akčním přístupu“, v živé a dynamické prezentaci historických dějů. *Časostroj* čtenáře přenáší („chronoportuje“) do minulosti – ocitají se v pravěké jeskyni Altamira mezi lovci mamutů, ve starověkém Egyptě, ve škole pro gladiátory v antickém Římě, na Karlštejně v době Karla IV. i jinde a mohou dávné události (např. rozhodující bitvy) bezprostředně pozorovat, nebo se dokonce stát přímými účastníky (třeba objevitelských námořních výprav), prožívat různá dobrodružství, seznámit se s historickými osobnostmi či se do nich „převtělit“. Do minulosti se děti přenášejí i ve snu, nebo prostřednictvím účasti na hře LARP (Live Action Role Playing = rollová hra, kde živí lidé ztvárňují činy svých postav).

² Další renomovaní slovenští stylistikové (např. J. Mistrík, J. Findra, J. Pavlovič) zmiňují ve svých pracích popularizační styl spíše okrajově. Více pozornosti mu věnovali stylistikové polští, zvláště STARZECOVÁ, A. (v monografii z r. 1999).

³ Srov. o tom KRČMOVÁ, M. (2016), která rovněž uvádí u populárněnaучného stylu beletrizaci, zvýšenou míru kontaktovosti a „uvolnění přísné spisovnosti textu“; u popularizace určené dětem pak akcent na názornost.

⁴ Pro článek z r. 2019 byl analyzován celý ročník 2017; pro tento článek hlavně čísla z první poloviny roku 2018.

Dalším příznačným rysem poutavé a zábavné popularizace je bezpochyby pestrost a rychlé střídání slohových postupů a útvarů (žánrů).⁵ Lze to naznačit třeba pomocí stálé rubriky *Tajná řeč umění*, kde je vždy reprodukován vybraný obraz (symptomatický pro určité období nebo umělecký směr) a připojený text obsahuje pasáže vyprávěcí, popisné, výkladové, případně i úvahové. Obraz Prométheus od Antonína Procházky evokuje vyprávění mytologického příběhu, z prvků popisných pak vychází výklad kubismu. U Repinových realistických Burlaků na Volze obsahuje narativní pasáž i výrazy jako *nevolníci, burlaci, předvižníci*, objasněné výkladem v připojeném rámečku. Popisy se v *Časostroji* uplatňují, když je třeba přiblížit historické budovy, památky, zbraně či různé kuriozity, zvláště pak v některých stabilních rubrikách jako *Jak se žilo...*, *Pokrmý našich předků* či *Módní pavlač*. Žánrové odstínění souvisí i s mimořádně výrazným členěním textů,⁶ využitím barev, typů písma apod.; hojně jsou i ilustrace, reprodukce a fotografie. Faktické informace, svazující tyto popularizační texty se sférou odborné komunikace, sem vstupují v podobě map a plánek, nákrešů, časových os, tabulkových přehledů, životopisných „vizitek“, slovníčků. Např. u tématu pražské defenestrace vysvětluje slovníček výrazy jako *kališníci, protestanti, monstrance*; i jinde je co vykládat, ať už na pirátské lodi: *šalupa, komodor* aj. nebo u středověkého dvora, kdo je kdo: *purkrabí, komoří, štolba, fraucimor...* Výkladovými prvky jsou takto obklopeny převládající narativní pasáže (žánry jako *Historická perlička, Historická detektivka*); ale v každém čísle je i *Historický zpravodaj*, který k příslušnému měsíci (např. číslo časopisu vydávané v květnu) připojuje stylizované zprávy a reportáže jakoby z dobového tisku, tedy historickou publicistiku. Zastoupeny jsou i žánry jako „průvodce“ (určitými místy v určité době) nebo „krátká příručka“ (*Jak sbalit urozenou středověkou dámu*). Pravidelně se objevuje i komiks, žánr dětem mimořádně blízký, nebo recenze počítačových her s historickými náměty. Využívají se také deníky, a to jak autentické (např. deník polárníka R. Scotta), tak fiktivní (deník Caesarův); jistou mírou fiktivnosti, fikcionalizace se ostatně autoři textů ani netají, naopak si s ní někdy až dráždivě pohrávají.⁷ Výstavba textů zařazených do *Časostroje* je tedy bohatá a různorodá; přesto už tu bylo řečeno, že v popředí je postup vyprávěcí (jak jinak u historiografie, zvláště popularizační). Protože cílem je zpřítomňování minulosti, dějů a událostí, do nichž jsou nezřídka zapojováni i implikováni čtenáři, vypráví se často v přítomném čase s užitím nedokonavých sloves: *ukazuje, gestikuluje, následuje*, ale ještě častěji s užitím tvarů sloves dokonavých jako *usne, rozhledne se, sebere odvahu, stezka ho zavede, ozve se za ním...*; a vzhledem k adresnosti a zapojování adresátů se nejvíce vypráví v 2. osobě singuláru: *dorazíš, nestačíš se divit, roztřesou se ti kolena...*, ale i plurálu: *vygooglíte si to, vyplníte přihlášku, jdete se nahlásit, vydáte se...*; *překvapí tě, jak vlídně vás generál přijme*.

⁵ Z řady termínů typu *slohový útvar, textový typ, žánr* aj. zde dále používám termín *žánr*.

⁶ Někdy je rozčlenění až příliš bohaté – proto např. KRČMOVÁ, M. (1999) charakterizuje současné popularizační texty jako „rozbité zrcadlo“.

⁷ V historiografii se ostatně opakovaně vrací přesvědčení, že historik při vyprávění vytváří stejně fabulativní obraz jako beletrista, že historie „není nic jiného než určitá forma beletrie“ – tedy tendence k estetizujícímu dějepiscetví, k níž má popularizační diskurs jistě blízko. Zejména v textech určených mladým čtenářům je třeba pohybovat se na hranici faktuality a fikce velmi opatrně.

Při „převtělení“ čtenáře do historické postavy horolezce může vyprávění vypadat asi takto:

Vydej se na K2 s italskou výpravou (...). Jmenuješ se Walter Bonatti, je ti 24 let (...). Vyřážíte vstříc dobrodružství (...). Zbyli jste jen čtyři (...). Nemůžeš tu vyčerpaného kolegu nechat! Máš dojem, že musíš umrznout...

Do úst historických postav – významných i méně významných, konkrétních i nekonkrétních – jsou vkládány promluvy v přímé řeči:

- (1) „Už jsi vyčistil komíny?“ zeptala se ho Marie Terezie přísně.
„Ano, paní,“ odpověděl poslušně. (...)
„Máš štěstí!“ řekla mu...
- (2) „Co má Liang za lubem?“ kroutili útočníci hlavami, jak to spatřili, „určitě vevnitř nastrážil pasti!“ A dali se na ústup.
- (3) Odměna pro nálezcce meteoritu případně lesníku Hupmannovi. „Jen tak si vykračuju lesem a najednou koukám – díra! Hluboká asi metr a půl. A v ní – velký černý šutr,“ popsal svůj dnešní objev.

V některých případech samozřejmě nemůžeme vědět, zda jde o promluvy a dialogy zkonstruované, nebo případně o reprodukce autentických promluv. Avšak podobné konstruování dialogu je v beletristickém narativu záležitostí „vševědoucího vypravěče“, který může reprodukovat i myšlenky, úvahy, vnitřní řeči postav (ukázka č. 2 výše); tady se opět dostáváme do blízkosti beletrie a fikce. Popularizátoři (u *Časostroje* jsou to velmi obratní a specializovaní publicisté) se nemusí tak úzkostlivě držet historických fakt jako vědci-historiografové a nijak se tím netají, přiznávají např. *To víš, že si Časostroj příběh Bedřicha Hrozného a jeho objevu trochu přikrášlil*; nebo se ptají čtenářů: *Poznáš, která dobrodružství se opravdu stala a která jsme si vymysleli?* Stejně tak je pro popularizační diskurs typické, že na rozdíl od vědeckých historiografických studií se tu nemusí stále a s úzkostlivou přesností odkazovat na prameny či odbornou literaturu. Autoři textů se příliš nesnaží hledat historickou „pravdu“, neváhají upozornit adresáty, že něco není přesně známo, nebo že na určitou událost existují odlišné názory; problémy tu mohou zůstat otevřené. To vede nezdědky k zařazování úvahových pasáží, např.:

A co na to historici? A jak to bylo doopravdy? Podle dobových pramenů král roku 1350 onemocněl nějakou záhadnou chorobou (...). Současní vědci Emanuel Vlček a Jiří Ramba se však domnívají, že vše bylo úplně jinak.

Jízda králů (...) je trochu tajuplný rituál. (...) Nikdo však neví přesně, kde se vzal. Výklady se různí. Většinou se však přiklání k tomu (...). Jiní zase tvrdí (...). Ať to bylo jakkoliv...

Úvahový rámeček s nadpisem *Byla první mapa z Moravy?* je věnován i dalšímu problému:

Kdy a kde byla vyhotovena první mapa, přesně nevíme. (...) Mohlo jít třeba o (...) Podle některých vědců jde pouze o vyobrazení nějakého zvířete. (...) Jiná skupina odborníků však tvrdí, že jde o mapu okolí.

To, že autoři vyvracejí některé houževnatě tradované mýty, není asi motivováno úsilím odhalit historickou pravdu, ale spíš jistou senzacechtivostí, která popularizaci není cizí: vysvětluje se např., že „Napoleon nebyl žádný prcek“, nebo se konstatuje, že Jan Hus nebyl štíhlý vousatý elegán (jak bývá zobrazován), že Zikmund se na něm neprovinil zradou, že jeho soudci představovali tehdejší teologickou elitu a velmi se snažili o kompromis se zatvzrelým Čechem... O pohybu na hraně faktuality a fikce ostatně svědčí i občasná hra s časem: v Altamire se mezi pravěkými lovci pohybují „dvě děti z budoucnosti“; námořník moravského původu Budík říká: „Příští rok oslavím sté výročí své smrti“, apod.

Postupně jsem tu uvedla některé rysy charakteristické pro popularizaci obecně. Je tu však ještě jeden rys příznačný právě pro tento populárněhistoriografický diskurs adresovaný mladým čtenářům: vše prostupující dialog, dialogičnost, která tyto texty přibližuje spíše stylu učebnímu, ale i každodenní komunikaci. Všechny uvedené žánry jsou více nebo méně dialogizovány a některé texty mají přímo (a výhradně) podobu dialogu. Jsou to inscenované dialogy (někdy až hádky) historických postav, které působí jako text dramatu a prostřednictvím replik hlavních aktérů je tu vlastně odvyprávěn jejich příběh (rozhovor Karla IV. s Annou Falckou, nebo Jindřicha VIII. s Annou Boleynovou):

Jindřich: Co vám říká jméno Mark Smeaton?
Anna: To je ten muzikant, ne?
Jindřich: Jen ze sebe nedělejte neviňátko! Ten chlap na mučení vše přiznal. Všichni už teď vědí, že vy dva jste milenci. (...)
Anna: Proboha, Jindřichu! Na mučení se přece každý přizná k čemukoli. (...)
Jindřich: Vzpamatujte se, madam! Jak to se mnou mluvíte? To je ten váš přehnaný temperament a podrážděná povaha.
Anna: Bývaly časy, kdy jste mne i pro to miloval.
Jindřich: Ano. A k čemu mě to dovedlo! Kvůli vám jsem zavrhl svou dobrou ženu Kateřinu Aragonskou. (...) Upejpal jste se tak dlouho, až jste mě přiměla rozkmotřit se s papežem.

Dále je výrazně zastoupen žánr interview (zejména v pravidelné rubrice *Na kus řeči*). Rozhovor s historickou osobností vede přímo implikovaný čtenář (nebo v zastoupení čtenářů redaktorka *Časostroje*); duch příslušné osobnosti k němu musí být vyvolán ze záhrobí. Jsou mu kladeny otázky vskutku „na tělo“, někdy i útočné – jako např. knížeti Boleslavu I.:

Redaktorka: Stolec jsi zdědil? Nebo spíš podle získal?
Boleslav: Asi narážíš na tu historii s mým bratrem Václavem, že?
Redaktorka: Takže je pravda, že jsi ho nechal zavraždit?
Boleslav: Přiznání ze mne nedostaneš. (...) Měli jsme každý jiný pohled na panování. (...) Ráno šel bratr na mši, před kostelem se strhla bitka a on to schytl. Já ho ale neprobodl.
Redaktorka: No možná ne přímo ty, ale tví muži. Není to jedno?
Boleslav: Jestli se chceš bavit jen o Václavovi, tak se můžeme rozloučit.

Kromě toho je tu všudypřítomný dialog vnitrotextových subjektů (implikovaného autora a čtenáře), který ale nepochybně na mladé adresáty působí tak, jako kdyby oni sami byli neustále oslovováni, aktivizováni, vtahováni do různých situací. 2. osoba (hlavně singuláru, indikativu i imperativu) je v akci neustále: *představ si; dokážeš si vůbec představit?; teď to můžeš zažít i ty; to budeš koukat; dávej pozor; určitě se nedivíš; vydej se s námi; poznej na vlastní oči; staň se gladiátorem; neboj; vítej.*

Vrstva exponentů dialogu je tu jaksí „navíc“, prokládána např. narativními pasážemi. Místo „Nelíbilo se jim to“ máme v *Časostroji* „*To si piš, že se jim to nelíbilo.*“ Místo „Do hradu se vešlo až 4 000 rytířů, téměř 130 let ho nikdo nedokázal dobýt“ je tu „*Když si uvědomíš, že se do hradu vešlo až 4 000 rytířů, nepřekvapí tě, že ho téměř 130 let nikdo nedokázal dobýt.*“ Žánr, který tu zatím nebyl zmíněn, ale je na „zábavné cestě do historie“ vydatně zastoupen, je článek. A na počátku všech článků stojí několikařádkový tučně vytištěný perex, který je většinou úplnou esencí dialogu – je prostoupen 2. osobou zájmennou a slovesnou, plný otázek a zvolání:

Tušíš, proč se 19. století říká století páry? Jasně, kvůli parnímu pohonu! Víš ale, že právě díky němu odstartovala průmyslová revoluce, která zcela změnila svět? No vážně, kdyby mohli lidé z konce 18. století cestovat časem, nejspíš by svůj domov po sto letech nepoznali! Nevěříš?

Dokážeš si představit svět bez mostů a lávek? Nic moc, že? Přes řeky bychom se museli brodit či plavit a hluboká údolí a rokliny složitě obcházet. To by byla otrava! Zajímá tě, která chytrá hlava most vymyslela? Dozvíš se to na naší výpravě do historie! Vyrážíme!

Víš, kdo to byl Tvarohový Hanes? Šlo o jednoho z nejslavnějších českých dobrodruhů, který procestoval celý svět. Ale nejvic se proslavil svým putováním po mrazivé Arktidě. Už tušíš? Tvarohový Hanes byla dětská přezdívka Jana Eskymo Welzla. Jak k ní přišel? To ti už prozradí sám!

Ostatně otázky (někdy rovnou i zodpovídáné), často řečnické, zvolání, výkřiky oživují texty v *Časostroji* permanentně – mj. už na obálce, kde plní funkci upoutávek, např. na téma Pražské defenestrace:

Nesouhlasíš? Poletíš z okna! aneb Historie pražských defenestrací
Vyházejte lumpy z oken!

Jak Pražané zatočili s proradnými královskými radními? A kolik válek tím rozpoutali?

Otázky stojí rovněž na konci některých textů, kde jsou čtenáři vyzýváni, aby zaujali stanovisko k určitému problému, vybrali si ze dvou alternativ apod., a svůj názor zaslali redakci. A vyskytují se i další formy a inkarnace dialogu, např. různé interaktivní prvky, jako hry, kvízy... Zde je 2. osoba (mnohdy ve spojení s imperativem) zapojena do různých pokynů a instrukcí (jak hrát hru, jak si postavit loď nebo Eiffelovu věž); tím se popularizační styl blíží stylu prakticky odbornému.

Ke znakům popularizačního diskursu bývá obvykle počítáno i uvolněné, nikoli výhradně spisovné, či dokonce knižní vyjadřování (které patří k textům vědeckým); a u *Časostroje*, s jeho zaměřením na mladé čtenáře a s vysokým stupněm dialogizovanosti a kontaktovosti, bychom toto jazykové odlehčení do značné míry asi

očekávali. Ano, setkáme se tu s výrazy „hovorovými“ (pokud hovorovostí myslíme okrajovou vrstvu spisovné češtiny, resp. přechodnou vrstvu mezi spisovností a nespisovností), kolokviálními, expresivními; ale jejich množství je přiměřené, nenarazíme tu ani na výrazné slangismy, ani na vulgarismy, naprosto převažuje živá, neknižní, leč spisovná čeština. Mladí adresáti jistě bez problémů akceptují výrazy jako *zmrzka, vymakaná obrana, holky po nich šilely, taková hudba tenkrát frčela, opáčko z dějáku, mrkni na to...* Silnější je vrstva frazémů, které texty *Časostroje* jaksí přirozeně oživují: *byl v balíku, je to klika, musíš si dávat bacha, to je jiný kafe, to byl teda gól* aj. Kromě toho už lze upozornit jen na výrazy kontaktové (citoslovecné, částicové) a různá obdivná zvolání: *no, jo, no jasně, no toto, pane jo, ty jo, wow!* A o neformálním vyjadřování autorů *Časostroje* by bylo možno pokračovat ještě dlouho – třeba o tom, že k zábavnosti těchto textů přispívá i humor, vtipnost, slovní hříčky apod.

Na závěr se pokusím aspoň o stručné shrnutí charakteristických rysů **populárního stylu**, resp. textů popularizační sféry. Patří k nim nepochybně snaha o zprostředkování poznatků z určitého oboru – ale živou, přístupnou, beletrizující, někdy až zábavnou formou. Na dynamizaci se podílí také střídání četných žánrů (některých příznačných pro publicistiku: zpráva, reportáž, interview aj.). Na rozdíl od sféry vědecké komunikace se tu neklade důraz na přesná a úplná fakta – připouští se zde vyšší míra nejistoty, oscilace na rozhraní faktuality a fikce (což platí zejména pro popularizaci historie). K odlehčení stylu přispívá i neformální vyjadřování, které popularizační diskurs přibližuje sféře běžného každodenního dorozumívání – a zvyšuje tak hybridní povahu popularizace, stejně jako více či méně výrazné uplatnění hravosti, humoru, vtipu. **Komunikace učební** má s takto vymezeným popularizačním diskursem leccos společného:⁸ adresnost (výrazné zaměření na určitou, věkově nebo zájmově vyhraněnou skupinu adresátů), názornost, interaktivnost; sdílí s ním též opatrný výběr termínů a jejich srozumitelné vysvětlování. Ve srovnání s popularizačním střídáním žánrů tu více dominuje výklad, a větší důraz se klade na vyjadřování spisovné.⁹ K učebnímu stylu patří i vyšší míra regulativnosti, některé prvky direktivní, vyplývající z potřeby řízení učební komunikace. Složitější je to s **dialogičností**: popularizačněhistoriografický diskurs, předvedený v tomto článku, je v rámci popularizační sféry poněkud atypický až přebujelou dialogizací, která už místy působí jako stereotypní manýra; zatímco učební (výukový, školský) dialog – ať už ho s žáky vede učitel, autoři učebnic, či další subjekty) má svá četná specifika. (Srov. např. Čechová, 1998, dále např. práce J. Svobodové, E. Höflerové aj.)

⁸ Stranou nechávám diskurs literatury faktu – co do příslušnosti ke komunikační sféře patří jistě do blízkosti popularizace, ale vyznačuje se pravděpodobně silnější inklinací k beletrizaci.

⁹ V tomto článku už není prostor pro rozlišení popularizačních – ale i učebních – textů psaných a mluvených. Zvyšující se recepce odborné literatury v angličtině (tzv. anglosaský styl) vede k tomu, že uvolněné, aktualizované, osobnější a kontaktové vyjadřování příznačně spíše pro odborné projevy mluvené proniká i do textů psaných, což platí v maximální míře i pro texty popularizační.

Literatura

- BOSÁK, J. Sociolingvistická stratégia výskumu slovenčiny. In ONDREJOVIČ, S.; ŠIMKOVÁ, M. (eds.). *Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny*. Sociolinguistica Slovaca, sv. I. Bratislava: Veda, 1995, s. 17–42.
- ČECHOVÁ, M. *Komunikační a slohová výchova*. Praha: Nakladatelství ISV, 1998.
- ČECHOVÁ, M.; KRČMOVÁ, M.; MINÁŘOVÁ, E. *Současná stylistika*. Praha: Nakl. Lidové noviny, 2008.
- HAUSENBLAS, K. Učební styl v soustavě stylů funkčních. *Naše řeč*, 55, 1972, s. 150–158.
- HOFFMANNOVÁ, J. Konstruování obrazu minulosti zaměřené na dětské adresáty: míšení stylů a žánrů. *Stylistyka* (Opole), 28, 2019, s. 145–158.
- JEDLIČKA, A.; FORMÁNKOVÁ, V.; REJMÁNKOVÁ, M. *Základy české stylistiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970.
- JELÍNEK, M. Stylistika. In: KARLÍK, P.; NEKULA, M.; RUSÍNOVÁ, Z. (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakl. Lidové noviny, 1995, s. 701–783.
- JELÍNEK, M. Odborný styl. In: KARLÍK, P.; NEKULA, M.; PLESKALOVÁ, J. (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakl. Lidové noviny, 2002, s. 454–456.
- KADERKA, P. Sféra odborné komunikace. In HOFFMANNOVÁ, J. et al.: *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia, 2016, s. 182–221.
- KRČMOVÁ, M. Rozbité zrcadlo. Nad textovou výstavbou současného popularizačního textu. In GAJDA, S. (ed.). *Dyskurs naukowy – tradycja i zmiana*. Opole: Uniwersytet Opolski, 1999, s. 271–281.
- KRČMOVÁ, M. Odborný styl. In: KARLÍK, P.; NEKULA, M.; PLESKALOVÁ, J. (eds.). *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakl. Lidové noviny, 2016, s. 1225–1228.
- MLACEK, J. Popularizácia vedeckých poznatkov a popularizačný štýl. In *Studia Academica Slovaca* 25. Bratislava: Stimul, 1996, s. 134–144.
- STARZEC, A. *Współczesna polszczyzna popularnonaukowa*. Opole: Uniwersytet Opolski, 1999.
- TRÁVNÍČEK, F. *O jazykovém slohu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1953.